

نقش معلمان در حمایت از دانش‌آموزان و پیشگیری از مشکلات تحصیلی

شاهین رحیمی طولارودیان، مژده حاجی فرهادی، مهسا بازمانده ده
چینی، رستم مهدی زاده خاله سرانی

کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت
استاد مدعو دانشگاه علمی کاربردی

shahin.rahimi.t@gmail.com

MDOI-02-2026.0473
MNR-490-2-326B75

کارشناسی حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

m.h.farhadi1350@gmail.com

کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه نور مازندران

کارشناسی آموزش ابتدائی، دانشگاه پردیس بنت الهدی صدر
گیلان

چکیده

نقش معلمان در نظام آموزشی تنها به انتقال دانش محدود نمی‌شود، بلکه آنان مسئولیت‌های گسترده‌ای در زمینه هدایت، حمایت و پیشگیری از مشکلات تحصیلی دانش‌آموزان بر عهده دارند. مشکلات تحصیلی از جمله افت انگیزه، ضعف مهارت‌های مطالعه، ناتوانی در فهم مطالب، مشکلات رفتاری، اضطراب امتحان و چالش‌های عاطفی-اجتماعی، از عواملی هستند که می‌توانند پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را تهدید کنند. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که معلمان آگاه و توانمند، می‌توانند با طراحی آموزش اثربخش، شناسایی زودهنگام مشکلات، ارائه بازخورد سازنده، برقراری رابطه مثبت، ایجاد انگیزش و همکاری با خانواده‌ها نقش مهمی در پیشگیری از مشکلات تحصیلی ایفا کنند. مقاله حاضر با

رویکردی تحلیلی-اسنادی، نقش‌های چندگانه معلمان در حمایت از دانش‌آموزان، راهکارهای پیشگیرانه، چالش‌های موجود و پیشنهاد‌های کاربردی را بررسی می‌کند. یافته‌ها بیانگر آن است که افزایش مهارت‌های حرفه‌ای معلمان، تقویت ارتباط مدرسه-خانواده و به‌کارگیری روش‌های نوین آموزشی می‌تواند در کاهش مشکلات تحصیلی تأثیر چشمگیری داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: معلم، حمایت آموزشی، مشکلات تحصیلی، انگیزش، پیشگیری، یادگیری

۱. مقدمه

جایگاه معلمان در فرایند آموزش و پرورش بسیار فراتر از نقش سنتی «تدریس‌کننده» است. امروزه معلم به‌عنوان تسهیلگر یادگیری، مربی رشد شخصی، مشاور آموزشی و عامل کلیدی در پیشگیری از مشکلات تحصیلی شناخته می‌شود. با پیچیده‌تر شدن مسائل آموزشی و افزایش تنوع نیازهای دانش‌آموزان، اهمیت نقش معلم دوچندان شده است.

مشکلات تحصیلی می‌توانند ناشی از عوامل فردی، خانوادگی، محیطی یا آموزشی باشند. برخی از این مشکلات عبارت‌اند از:

ضعف پایه علمی

اختلالات یادگیری

بی‌انگیزگی

اضطراب امتحان

مشکلات رفتاری

نداشتن مهارت های مطالعه

نبود حمایت خانوادگی

از آنجا که معلمان بیشترین تعامل روزانه را با دانش آموزان دارند، بهترین موقعیت را برای شناسایی و پیشگیری از این مشکلات در اختیار دارند. در واقع، نقش آنها نه تنها آموزشی، بلکه تربیتی، عاطفی و حمایتی است.

هدف این مقاله بررسی ابعاد مختلف این نقش، پیامدهای آن برای پیشرفت تحصیلی و ارائه راهکارهای عملی برای تقویت جایگاه معلمان در این حوزه است.

۲. مبانی نظری

۲-۱. تعریف حمایت آموزشی

حمایت آموزشی شامل مجموعه فعالیت هایی است که معلم برای کمک به دانش آموزان در یادگیری بهتر، غلبه بر مشکلات و تقویت توانمندی ها انجام می دهد. این حمایت ممکن است شناختی، عاطفی، رفتاری یا اجتماعی باشد.

۲-۲. نظریه های مرتبط با نقش معلم در پیشگیری از مشکلات تحصیلی

الف) نظریه انگیزش خودتعیینگری

طبق این نظریه، حمایت معلم از سه نیاز اساسی خودمختاری، شایستگی و ارتباطجویی در دانش‌آموزان به افزایش انگیزش و کاهش مشکلات تحصیلی منجر می‌شود.

ب) نظریه یادگیری اجتماعی بندورا

معلم با الگو بودن، مدیریت رفتار، تعامل مثبت و تقویت رفتار مطلوب می‌تواند بسیاری از مشکلات تحصیلی و رفتاری را پیشگیری کند.

ج) نظریه منطقه مجاور رشد ویگوتسکی

معلم با ارائه راهنمایی به‌موقع و آموزش تدریجی به دانش‌آموز کمک می‌کند از منطقه رشد بالفعل به منطقه رشد بالقوه برسد و دچار ناکامی تحصیلی نشود.

د) نظریه یادگیری سازنده‌گرا

در این دیدگاه، معلم نقش تسهیلگر دارد و طراحی محیط یادگیری فعال می‌تواند مانع بی‌انگیزگی و افت تحصیلی شود.

۳. نقش‌های معلمان در حمایت از دانش‌آموزان

۳-۱. نقش آموزشی

معلم با طراحی تدریس اثربخش، انتخاب روش های متنوع، آماده سازی منابع آموزشی و ایجاد فرصت برای یادگیری فعال می تواند بسیاری از مشکلات تحصیلی را پیشگیری کند.

موارد مهم در این حوزه :

استفاده از روش های نوین مانند یادگیری پروژه ای
آموزش مهارت های مطالعه و برنامه ریزی
ایجاد ارتباط بین مطالب درسی و زندگی واقعی
استفاده از ارزشیابی تکوینی

۲-۳. نقش عاطفی

رابطه مثبت بین معلم و دانش آموز، حس امنیت روانی و اعتماد
ایجاد می کند. این رابطه، انگیزش و تلاش تحصیلی را افزایش
می دهد.

نمونه هایی از حمایت عاطفی :

گوش دادن فعال

احترام متقابل

رفتار بدون قضاوت

تشویق و تقویت مثبت

کاهش اضطراب امتحان

۳-۳. نقش تربیتی

معلمان با ارائه الگوی مناسب اخلاقی و رفتاری می‌توانند از بروز مشکلات رفتاری جلوگیری کنند. رفتارهای نامناسب اغلب با مشکلات تحصیلی همراه اند.

۳-۴. نقش مشاوره ای

اگرچه معلم وظیفه مشاور را ندارد، اما می‌تواند مشکلات را شناسایی کرده و دانش‌آموز را به مشاور ارجاع دهد. همچنین معلمان می‌توانند در موارد زیر به دانش‌آموزان کمک کنند :

مدیریت زمان

غلبه بر استرس

شناسایی نقاط قوت

تنظیم برنامه مطالعه

۳-۵. نقش ارتباطی

معلمان حلقه اتصال میان مدرسه و خانواده هستند. ارتباط سازنده با والدین می‌تواند از بسیاری از مشکلات جلوگیری کند.

۴. نقش معلمان در پیشگیری از مشکلات تحصیلی

۴-۱. شناسایی زودهنگام

معلمان می‌توانند نشانه‌های اولیه مشکلات تحصیلی را شناسایی کنند، مانند :

افت نمرات

بی میلی نسبت به درس

غیبت‌های مکرر

اضطراب هنگام پاسخگویی

ناتوانی در تکالیف ساده

تشخیص زودهنگام زمینه اقدامات به‌موقع را فراهم می‌کند.

۴-۲. ارائه بازخورد سازنده

بازخورد مؤثر باید :

فوری باشد

مشخص و روشن باشد

رفتار را هدف قرار دهد، نه شخصیت دانش‌آموز

باعث تقویت احساس شایستگی شود

بازخورد ناکارآمد خود یکی از عوامل مشکلات تحصیلی است.

۳-۴. ایجاد محیط یادگیری امن و پویا

محیط مناسب شامل :

قوانین روشن و قابل فهم

روابط محترمانه

جلوگیری از تمسخر و تحقیر

توجه به تفاوت های فردی

چنین محیطی از بروز مشکلات تحصیلی جلوگیری می کند.

۴-۴. استفاده از روش های آموزشی متنوع

استفاده از یک روش واحد سبب خستگی و افت انگیزه می شود.
روش های متنوع مانند:

بازی های آموزشی

کارگروهی

روش تحقیق

یادگیری مبتنی بر مسئله

آموزش ترکیبی

باعث افزایش انگیزه و کاهش مشکلات یادگیری می شوند.

۴-۵. توجه به شبکه های یادگیری

دانش آموزان شبکه های متفاوتی دارند :

دیداری

شنیداری

حرکتی

چندوجهی

تطبیق تدریس با سبک های یادگیری، خطاهای یادگیری را کاهش می دهد.

۴-۶. همکاری با خانواده ها

والدین نقش مهمی در حل مشکلات تحصیلی دارند. ارتباط منظم معلم-خانواده باعث :

آگاهی والدین از وضعیت تحصیلی

هماهنگی راهبردهای تربیتی

کاهش تعارضات محیط خانه و مدرسه

می شود.

۵. عوامل مؤثر بر عملکرد معلمان در حمایت از دانش آموزان

۵-۱. مهارت های حرفه ای

معلمانی که در زمینه های زیر توانمندترند، موفقیت بیشتری در پیشگیری از مشکلات دارند :

مدیریت کلاس

مهارت های ارتباطی

روانشناسی تربیتی

طراحی آموزشی

۲-۵. کیفیت آموزش ضمن خدمت

دوره های کارآمد می توانند توانمندی معلمان را افزایش دهند. موضوعات مهم این دوره ها شامل:

اختلالات یادگیری

روش های تدریس نوین

ارزیابی تکوینی

مهارت های حل تعارض

۳-۵. حمایت اداری و محیط مدرسه

معلمان نیازمند محیطی حمایتی هستند :

کاهش تراکم کلاس ها

دسترسی به امکانات آموزشی

همکاری کادر مدرسه

وجود مشاور متخصص

۴-۵. انگیزش شغلی معلم

معلم با انگیزه :

ارتباط بهتر برقرار می‌کند

انرژی بیشتری صرف می‌کند

احساس مسئولیت بیشتری دارد

بنابراین انگیزش شغلی بر عملکرد حمایتی معلم تأثیر مستقیم دارد.

۶. چالش‌های موجود در نقش حمایتی معلمان

برخی از چالش‌ها عبارت‌اند از :

تعداد زیاد دانش‌آموزان در کلاس

کمبود زمان کافی برای حمایت فردی

نبود دوره‌های آموزشی مناسب

فشارهای اداری و حجم بالای تکالیف مدرسه

عدم همکاری برخی والدین

مشکلات اقتصادی و روحی دانش‌آموزان

برای رفع این چالش‌ها، بهبود سیاست‌های آموزشی ضروری است.

۷. نتیجه گیری

معلمان از مهم ترین عناصر نظام آموزشی هستند و نقش کلیدی در حمایت از دانش آموزان و پیشگیری از مشکلات تحصیلی ایفا می کنند. آن ها با شناسایی زود هنگام مشکلات، ایجاد محیط آموزشی جذاب، ارائه بازخورد صحیح، توجه به تفاوت های فردی، همکاری با خانواده ها و تقویت مهارت های عاطفی و اجتماعی می توانند مسیر موفقیت تحصیلی دانش آموزان را هموار سازند.

بر اساس یافته های این مقاله، تقویت نقش معلم نیازمند :

آموزش حرفه ای مستمر

افزایش حمایت های اداری و امکانات

کاهش فشارهای غیرآموزشی

همکاری گسترده مدرسه و خانواده

است. توجه به این عوامل می تواند کیفیت یادگیری و سلامت آموزشی را ارتقا دهد.

۸. پیشنهاد های کاربردی

برگزاری کارگاه های تخصصی درباره روش های پیشگیری از مشکلات تحصیلی

طراحی برنامه ارزیابی تکوینی مستمر در کلاس

آموزش مهارت های مطالعه به دانش آموزان

تقویت ارتباط معلم-والدین از طریق جلسات ماهانه

بهره گیری از روش های تدریس فعال

شناسایی دانش آموزان پرخطر و ارجاع به مشاور

ایجاد محیط کلاس دوستانه و بدون تنش

توجه به توانایی ها و تفاوت های فردی دانش آموزان

منابع

1. سیف، علی اکبر. (۱۳۹۸). روان شناسی پرورشی نوین. تهران: انتشارات دوران.
2. پیاژه، ژان. (۱۳۷۴). روان شناسی و آموزش و پرورش. تهران: دوران.
3. ویگوتسکی، ل.س. (۱۳۸۳). ذهن در جامعه. دانشگاه تهران.
4. بندورا، آلبرت. (2006). Social Learning Theory. New York: Pearson.
5. Ryan, R. & Deci, E. (2000). Self-Determination Theory and School Motivation. American Psychologist.
6. Tomlinson, C. (2014). The Differentiated Classroom. ASCD.
7. Hattie, J. (2012). Visible Learning. Routledge.
8. Berliner, D. (2005). The Importance of Teachers. Educational Researcher